

sok szép gyöngyöket . . . . . és három kelescsény madarat, melyet az lengyelek híznak belajesur, azaz fejr tónak, egy hős Muszka országban levő várról, melynek Belajesur neve. Itt tartja az Muszka az kin-csét, mert igen erős hely. Ez helnek nevé-tül nevezik az lengyelek az kelescsény ma-darat. Továbbá im ez három kelescsény ma-dárnak egyikét küldötte volt az szendemiri vajda az fejedelemnek Boockaynak Kassára, igen szép szerszámmal, mert az lábán való csergő merő arany volt, kettő, az két lábán. Az madár kapája vont aranyból volt, gyöngy-gyel fűzött, az lábán való zsinór is, és min-den egyéb hozzá való vont aranyból és

gyöngyökkel volt. Az fejedelem igen jó néven vötte, és igen kedvelte, de nem tu-dák tartani, mert az a fejedelem Kátay Mihály az cancellarius kezéhez adta volt, hogy szorgalmatosan viseltesse gondját. De semmi nem lött benne, mert kevés nap mulva megölik, nem tudták jól gondját vi-selni; mert először az szárnyában két tol-lat, az sugártollát kiszakasztották titkon, és kecske hússal tartották, melyet ő nem szo-kott, és úgy megbetegedvén, megholt. Két-száz aranyat megért volna (Ugyanott 1892. 424. l.)

ZELLER A.

LEVÉLSZEKRÉNY.

TUDÓSÍTÁSOK.

(32.) *Magyarország időjárása 1892 július havában.* Az idej július időjárását a változatosság jellemzi. Hőmérséklete kerek egy egész foknyi hiányt tanúsít a normális értékhez képest, mely hiány nem annyira az alacsony hőmérői állásokban, mint inkább a hűvös napok túlnyomó számában nyilvánul. Némi tájékozást ad erről Budapest hő-mérsékletének a menete, melyből kitűnik, hogy a 20 évi pentádközepék a 2-ik pentád kivételével mind nagyobbak az ideieknél:

	1871—91	1892
Jun. 30.—jul. 4.	21·3	19·6
Július 5—9.	21·7	23·4
» 10—14.	22·0	22·2
» 15—19.	22·2	19·3
» 20—24.	21·6	20·8
» 25—29.	21·0	19·8

A hőmérséklet havi maximuma is jobbára a 2-ik pentádba esik, nagyságára nézve pedig 1—2 fokkal maradt az átlagos értéken alul, ellenben a minimum az átlagos értéket megközelíti. Árvaváralján 24·6° C. 8-ikán és 8·0° 20-ikén, Selmeczbányán 28·0° 5-ikén és 9·2° 1-jén, Ungvárt 26·9° 5-ikén és 11·7° 3-ikán, Huszton 30·0° 5-ikén és 13·0° 26-ikán, Nyiregyházán 29·6° 8-ikán és 14·9° 19-ikén, Ó-Gyallán 29·4° 8-ikán és 11·2° 1-jén, Aradon 32·7° 9-ikén és 15·5° 26-ikán, Pancsován 34·8° 9-ikén és 14·6° 26-ikán, Zágrábban 29·9° 5-ikén és 14·0° 2-ikán és Gyergyó-Szent-Miklóson 29·0° C. 14-ikén és 8·6° C. 2-ikán volt a leolvasott legnagyobb, illetőleg legkisebb hőmérséklet.

Az esőnek sem mennyisége, sem gyakorisága nem volt rendkívüli és mindkettő, a nyári záporok természete szerint, még egy-

azon vidéken is eltérő. Az első két pentá-dban csak jelentéktelen esők voltak (a Dunán túl kivételével, mert ott 5-ikén és 6-ikán égi háború kíséretében nagyobb csa-padék esett), a 3-ik és 4-ik pentád esőben legdúsabb volt, az 5-ik pentád csak Erdély-ben, az Alföldön és részben Dunán túl is esős, ellenben az utolsó napok az időnek szárazra fordultát jelzik. Selmeczbányán esett 7 (4) napon 49 mm., Eperjesen 11 (3) nap-on 79 mm., Debreczenben 11 (1) napon 48 mm., Szegeden 10 (6) napon 43 mm., N.-Szébenben 14 (7) napon 113 mm., Herkulesfürdőn 10 (4) napon 117 mm., B.-Fü-reden 5 (3) napon 36 mm., Fiumében 14 (8) napon 77 mm. (A rekeszjel közötti számok zivatarokat jelentenek.) Jelentékenyebb 24 órai esőmennyiséget mértek az Erdős Kár-pátokban 26-ikán (Kvaszoveczen 68 mm., Királymezőn 61 mm. és Szinevér-Polyánán 60 mm.).

A barométer havi középállása a rendes-nél néhány tizedmilliméterrel volt kisebb. A szelek túlnyomó részben a nyugoti ne-gyedből fujtak és többnyire élénkek voltak. A felhőzet kissé nagyobb, a légnedvesség pedig kisebb volt az e hóban tapasztalható értékeknél. Ó-Gyallán a talajhőmérő 0·5 m. mélységben 18·3° C. és 1·0 m. mélységben 16·2 C°-ot mutatott.

A légnyomás eloszlását illetőleg azt talál-juk, hogy a magas nyomás e hóban nagyobb-részt Európa nyugoti részén tartózkodott, az alacsony nyomás pedig keleten és észak-nyugoton volt húzamosabb ideig. A Közép-Európa fölé érkező maximumok rövid fenn-állás után (2-ikán, 4-ikén és 29—30-ikán) délkeletre vonultak el. Mint országszerte esős nap feltűnik a hónap 14-ike, illetőleg

18-ika, mikor Németországból hazánkba be-nyúló depresszió volt észrevehető.

RÓNA ZSIGMOND.

(33.) *Megjegyzés »A kigyómarás mérgező hatása« című cikkére.* A fenti cím alatt Közlönyünk júliusi (275.) számában (367. lap) közzétett cikkik Karlinszky Jusztin Bosznia déli vidékén és Hercegovinában végzett megfigyeléseivel foglalkozván, *áspis kigyó*-nak (*Vipera aspis L.* [s nem Merr.]) mondja a szóban forgó mérgező kigyót.

A nélkül, hogy az illető, érdekes kísérletek eredményeit bármi tekintetben kétségbe vonnám, csupán annyit bátorkodom megjegyezni, hogy a mérgező névze megvizsgált kigyófaj valószínűleg a *keresztos vipera* (*Vipera berus L.*) volt, s aligha az *áspis kigyó*, mely Boszniából eddig ismeretlen. A régebbi írók (Strauch, Dr. Schreiber stb.) semmit sem tudnak arról, hogy az *áspis kigyó* Boszniában előfordulna; az újabbak közül ugyan Dr. Mo-

sisovics 1888-ban még azt hitte, hogy a nevezett faj honos Boszniában,* de már egy évvel később hirt ad róla,** hogy a serajevói országos múzeumban őrzött állítólagos *áspis kigyó* keresztes viperának bizonyult. Az *áspis kigyó*t más kiváló herpetológusok (pl. Dr. O. Boettger)*** sem ismerik Boszniából, s az eddigi észleletek valószínűvé teszik, hogy elterjedésének legkeletibb pontja Görz, annyival is inkább, minthogy már Dalmáciában sem akadtak reá (Katuric, Kolombatorič).

MÉHELY LAJOS.

* Ueber die geogr. Verbr. einiger westpalaearktischen Schlangen. Graz, 1888. 56. l.

** Nachträgliche Bemerkungen zu meiner Arbeit »Ueber die geogr. Verbr. einiger westpal. Schlangen«. Graz, 1889. 3. l.

*** Brehm's Thierleben. Kriechthiere u. Lurchen. Leipzig u. Wien, 1892. 412. lap.

KÉRDÉSEK.

(63.) A szőlőkben uralgó peronospora ellen rézgálic-mészoldatot használ a gazda (permesztés). Hogy ilyen oldattal impregnált szőlő hányást, hasmenést előidézhet, tudjuk s elháríthatjuk ha a szőlőt megevés előtt jól megmossuk.

Fontos kérdés azonban, a mire csak a chemikus felelhet, vajjon az ilyen szőlőből készült bor tartalmaz-e abból az oldatból részeket? kiküszöböltetik-e erjedés alatt ez a káros anyag? nem lesz-e a cupr. sulf. kötve? DR. R.

(64.) Hallott-e már valaki olyan egyenekről, kiknek hatalmuk van, hogy a patkányokat egy füttyszóra maguk köré gyűjtik s arról a helyről, a honnét akarják, bárhova elküldik? Ezek az úgynevezett »patkányvesztők«, kik épületeket szabadítanak meg e csúnya jóságoktól.

Egy szomszéd birtokos, ki azelőtt az Alföldön gazdálkodott, ott valakinek a tanácsára a következő babonát kísérlette meg s csodálattal tapasztalta, hogy az illető akolból a patkányok teljesen elvesztek. Kázmér napján, márczius 4-ikén, az illető helyiség minden ajtajára, a honnét a patkányokat ki akarjuk űzni, a nélkül, hogy

valaki látná, a következőket kell németül felírni: »Heute ist Kasimir, Ratze marschier 1892. 4-ten März«. Ez használ. Ki hallott és tud ilyen patkányvesztésekről?

M. O.

(65.) Két csomag penészes szőlőlevelet küldök szíves megvizsgálás végett. Az egyiknek penésze rozsdaszínű és a levél felső lapja a megfelelő helyen dudorodott, a másik olyan, mintha fehér liszttel lenne behintve és felül nem dudorodott, hanem síma; csak száraz a levél megfelelő része. Népünk azt tartja, hogy a kő okozza e penészedéseket; mások, hogy »villám érte«. Én azonban azt hiszem, hogy nem egyéb ez, mint Peronospora viticola, még pedig — leírásából ítélve — a síma fehér és nem a dudorodott, rozsdaszínű.

IFJ. KERÉKES JÁNOS.

(66.) Székestalajú kaszáló befásítható-e gyümölcsfával a nélkül, hogy a szénatermés mennyiségére és minőségére károsan hatna? Ha igen, minő gyümölcsfa díszlenék benne leginkább? H. L.

(67.) Igaz-e, hogy a »budai keserűvizek« gyakoribb vagy hosszadalmasabb használatától *béllhurut* támad? — — A.

FELELETEK.

(3.) Felnőtt ember szénhidrát- és zsír-szükségét naponként mintegy 5600 gr. tej élvezete elégítheti ki; ennyi tejet, hosszú időn keresztül, naponként megemészteni az ember nem képes; azért szorúlunk olyan

más táplálékra, mely a szükséges táplálékokat kevesebb vízzel elegyítve tartalmazza; de különben a tej a legelőkeletesebb táplálék, kiválólag a csecsemőre nézve, mely munkát alig végez s azért annyi fehérjére és zsírra

nem szorúl, mint a felnött. Az agyvelő működésére káros hatással a tej nincsen, még kevésbé idéz pedig elő észbeli hanyatlást.

K. N.

(15.) A szénának vagy egyéb kazalba rakott nedves takarmányfélének önmagától való meggyuladásáról bővebb közlemény olvasható a Természettudományi Közlöny ötödik kötetének 408. lapján, hol R a n k'e idevágó kísérletei is le vannak írva. E kísérletekből kiderült, hogy igenis a kazalba rakott nedves széna tetemesen fölmelegszik, s mihelyt levegőt, tehát oxigént kap, meg is gyulad. R a n k e szerint a széna megszűsödésének az a hőfoka, a melynél a levegő hozzájutásakor lángra kaphat, 280—326 fok közt van. A szénaboglya belsejének ily magas hőfoka, melynek kezdete erjedési folyamatokban, növekedése pedig tovább haladó kémiai folyamatokban keresendő: csak úgy fogható fel, és érthető meg, ha szem előtt tartjuk, mily rossz melegvezető az összehalmozott széna, s ha meggondoljuk, hogy ily boglya belsejében a kémiai folyamatok szűle meleg ügyszólván mind összehalmozódik, folytonosan meleg képződik s majdnem semmi sem vezetetik el. Igéretét bírjuk egyik munkatársunknak, hogy e tárgyról bővebb közleményt fog írni.

L. I.

(30.) A telefonnak gyakori használata magában nincsen káros hatással az ember idegrendszerére, de azért nem ajánlatos a telefont ugyanazon helyiségben (szobában) alkalmazni, melyben az illető egyén tartózkodik. Az ilyenkor munka közben néha néha élesen megszólaló csengetyű határozottan idegessé teheti az embert. Dolgozószobámból magam is kitétettem e miatt a telefont.

K. N.

(45.) Állami csillagvizsgáló intézetnek Budapesten való felállítására ügyében biztató mozgalom indult meg s a Vallásügyi Minisztérium véleményadó bizottságot is alkotott, a melynek jelentése készülöben van. Reméljük, hogy a mozgalmat eredmény fogja koronázni.

L. I.

(46.) Nem szükséges tudni előre, hogy mióta van az állatban a féreg, vagy hogy mikor vették észre; elég az, ha van benne.

H. I.

(46.) Mint gazdaembernek sokszor van alkalmam babonás néppel érintkezni; így többek között a férgek kiolvasásáról is van tudomásom, a melynek módszere a következő. Kora reggel a féreg kiolvasó kimegy (hajnalban) s következőképen monológizál magában a nélkül, hogy előbb vagy közben szóba állana valakivel: »Az én tarka tehenemnek (vagy bármiféle állatnak, melynek rövid leírását kell adni) nyüve van 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, egy sem, — 8, 7, 6, 5,

4, 3, 2, 1, egy sem, — 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, egy sem. A számok visszafelé olvasásának azonban egy *szusra* kell megtörténni. A következő napon hasonló bevezetés után és időben folytatja az illető a visszafelé olvasást ott, a hol elhagyta: . . . . . 6, 5, 4, 3, 2, 1, egy sem, — 5, 4, 3, 2, 1, egy sem, — 4, 3, 2, 1, egy sem. A harmadik nap szintén úgy jár el: . . . . . 3, 2, 1, egy sem, — 2, 1, egy sem, — 1, egy sem, mire a légyálcáknak ki kell pusztulniok. A kik gyakorolják, szentül meg vannak győződve sikeres voltáról. Nem sokára arra, hogy a kérdés e lapok hasábjain megjelent, történt, hogy egyik ökröm megnyüvesedett. Én az illető helyet karbolineummal kenettem be (a mit sikeresen használók), mire az első béres azt mondta, hogy ő kiolvasta volna. Azon feleletemre, hogy tedd meg, azt válaszolta, hogy most már nem lehet, mert a férges helyhez emberi kéz nyult. Ennélfogva föltétel, mitől az egész tudomány sikere függővé van téve, az, hogy a ráolvasás előtt emberi kéz a férges helyet ne érintse. A második föltétel, mitől szintén a siker függ, a titok elárulásában áll, a melynyiben azt csak férfi nőnek, nő pedig férfinak kötheti orrára.

M. O.

(46.) A légyálcák (nyüvek) kivesztéséről babonával nekem is van tudomásom. Már ifjú koromban hissegyogtam a fölött, mily fontoskodóan hittek benne régi gazdák és kanászok, vagy gulyások. A babonának sok módja van elfogadva a pásztorok között s mind biztosnak van elismerve. A hol gyalog bodza van, ott annak használatával történik a babona; a hol bodza nincs, kényelmesebb az említett sulyokvetés (de erről nem tudok), a ráolvasás, a visszszámolás, a hajnal előtti visszakézből való megöntés stb.

A pásztor nép ezen természeti megfigyelésen alapuló furfangjának nagyjából felülnek a gazdák.

Pedig hát úgy áll a dolog, hogy a légykőpés rendszerint akkor látszik meg feltűnően az állatokon, midőn a légykőpék, kikelve, mint nyüvek gyors fejlődésnek vannak már indulva, s a természet rendjét követve, bebábozodni készülve, rövid időn kipotyognak a sebből. A pásztor ezt igen jól tudja. Tudja azt is, hogy sérült állatai ott, hol nyálással ellent nem állhatnak a légykőpésnek, okvetetlen nyüvesek lesznek; de azért biztos babonájokat csak akkor alkalmazzák, ha már a nyüvek bizsergnek, persze azután ki is potyognak. A legyek egy már nyüves sebet újra nem köpnek be, csak akkor, ha a gyógyuló seb ismét megsérül. Ez a babona szinleges eredményének magyarázata. De mi vette rá a magyar pásztor, hogy ily ártatlan csaláshoz folyamodjék? Egyszerűen a kényelem

és a magyar egykedvűség, párosulva furfangossággal.

Szilaj jószágnál (különösen ezelőtt) bizony nagy sor lett volna a tömegesen nyüves állatokat kinyüvelni, mint a hogy azt már mainap minden gazda megköveteli a pásztortól. Nagy falka jószágnál egy-két pásztor bizony erre képtelen lett volna. A számadó hát vagy furfangból, vagy már örökre kapott babonából a kényelmes ráolvasás valamely módjával szúrta ki a gazda szemét, gondoskodva róla, hogy a babona biztos eredményű legyen, alattomban a kékkövet sem vette meg.

Manapság a pásztoroknál is mindinkább hátrál a babona az okszerű kezelés elől. A ráolvasás helyett a nyüvözést, szarvasolajat, kékköves zsírt használja a nép a beköpött sebek kezelésére. Igen ügyes kompozíció a karbolos vízben feloldott kékkő. Ezt a sebre öntve, a karbóltól a nyüvek mind kikapognak, a seb pedig a kékkő összehúzó, a karbolnak dezinficiáló hatása alatt szépen begyógyul. FECHTIG IMRE báró.

(54.) Az izzadásnak legfőbb feladata a hő szabályozása. Kezünk s lábunk veritékmirigyekkel dúsan el lévén látva, az izzadás is ott jelenkezik nagy mértékben. Minthogy azonban az izzadás az idegrendszer hatása alatt áll, azért a túlságos izzadás a kézen fokozódott idegességnek is lehet az eredménye. Szalicilsavat, tannint, alkoholt és hasonló szereket szokás a kézen való izzadás ellen használni. K. N.

(60.) A fűrj kicsinyei — mint ismeretes — fészekhagyók s így anyjoknak, a jércének vezetése alatt legkevesebb 8—10 hétig maradnak, mert különben elpusztulnak. Természetes, hogy a párosodás és tojás, a költés és nevelés időszaka alatt — a mi augusztus 1-ig bizonyára eltart — a fűrjet bántalmazni s még mielőtt a kicsinyek anyanyiak lennének, lelövöldözni: oktalanság volna. Minthogy pedig a vadászati törvény 9. §-a csakis a februárius 1-étől augusztus 15-ikéig tartó általános vadászati tilalommal, 2) pontjában pedig ismét csak általános-

ságban, de újra februárius 1-étől augusztus 15-ikéig terjedő tilalommal intézkedik a többiek között a fűrj védelméről is, világos, hogy nem is *augustus 1-én*, hanem csakis 15-ikén, még helyesebben csak 16-ikán volna szabad a fűrjet lönni, elég helytelen lévén a 11. §. szövegezése, mely csak a »párosodás és költés« és nem egyszersmind a nevelés, vagy ha tetszik, vezetés és etetés és veszélyektől való óvás időszakára követel kiméletet. A fűrjek ittlétük alatt másodszori költésre rá nem érnek.

HATHALMI GABNAY FERENCZ.

(62.) A vegetarianusok a hús élvezetét károsnak, sok betegség okozójának tartják, valamint kegyetlenségnek vélik, hogy saját szükségünkre állatokat öllünk le. Hogy a jó hús élvezete teljesen ártalmatlan, ezt számos pontos vizsgálat kétségkívülvé tette. Az ember fogainak alakja, gyomrának és egész bélcsőrendszerének szerkezete, emésztő nedveinek emésztő tehetősége szerint ítélve, vegyesételő, és semmi esetre sem növényevő. A szervezetének leginkább megfelelő táplálék az, melyben 1 rész fehérjére 4 rész szénhidrát és zsír esik. Ilyen táplálék az anyatej és a búzaliszt. A többi táplálék közül a húsfélék, tojás, sajt és hüvelyesek szénhidrátot és zsírt, a rozs- s más liszt, a rizs, zöldségek és gumók fehérjetartalmú anyag hozzákegyítését követelik, hogy a belőlük készült táplálékban a fehérjék és nitrogéntelen anyagok a kellő arányban (1 : 4-hez) vegyítve legyenek. Azért esszük a húst rizzsel, burgonyával, esetleg zsírral is, és a hüvelyesekhez azért szoktak zsírt, például szalonát adni. K. N.

(65.) A szőlőlevelek alsó lapján mutakozó fehér penész csakugyan a *Peronospora viticola*, mely ellen tehát jövőre a rézgálicczal való permetezést (még pedig az elsőt május 26-ikáig) nem kellene elmulasztani. A barnás, nemezforma foltokat pedig, melyeknek a nap felé néző oldala felpüposodik, a *Phytophus vitis* Land. nevű atka idézi elő, mely azonban jelentékeny kárt csak igen ritkán szokott okozni.

SAJÓ KÁROLY.